

MUZEJU PEDAGOĢISKAIS POTENCIĀLS

Educational Potential of Museums

Rita Burceva

Rēzeknes Augstskola, e-pasts: Rita.Burceva@ru.lv

Abstract. *A dual situation comes into existence, where, on the one hand, the role of preservation of the cultural heritage and making it available to public is regularly emphasized in the papers of researchers of education and personal development of people, but, on the other hand, the museum resources and possibilities in life-long learning and self-directed personal development are not sufficiently used in practice. The purpose of the article is to promote the educational significance of the museum environment within the context of the life-long learning dimension. Based on the theoretical analysis of literature and the data obtained through empirical observations, there is a discussion model developed and presented which demonstrates the impact of various internal and external conditions and their relation to the educational potential of a museum in the development and socialization of a man's personality. There are some isolated cases established in the course of empirical observations when the information received in a museum discords with some bits of previous information visitors have, and these circumstances do not provoke positive emotions.*

Keywords: *adult education, educational potential, experience, museum, life-long learning.*

Ievads

Pedagoģijas zinātnē pēdējo gadu pētījumos aizvien skaidrāk izskan atziņas par tās komunikatīvo raksturu. Esot tiešā saskarsmē ar dabas un kultūras vērtībām un to nesējiem, cilvēks apgūst jaunus domāšanas un rīcības modeļus. Šajā ziņā specifisks ir dažādu profilu muzeju vides pedagoģiskais potenciāls.

Muzeji ir institūcijas, kas nodrošina dabas un kultūras vērtību pieejamību interesentiem, to iepazīšanu un interpretāciju. Muzeju darbības standartus nosaka katrā valstī pastāvošā normatīvo dokumentu bāze, savukārt ikviena atsevišķā muzeja kompetencē ir formulēt individuālo attīstības stratēģiju un rast atbilstošākos specifiskos līdzekļus tās īstenošanai.

G. Siliņa-Jasjukeviča raksta: „... kultūru nevar iemācīties vienīgi no grāmatām, tā jāpiedzīvo nepastarpināti caur paša pieredzi, darbību un sadarbību” (Siliņa-Jasjukeviča, 2011: 343). Idejiski līdzīgu atziņu pauž arī J. Anspaks: „Cilvēks, dzīvojot kultūras pasaulē, spēj aktualizēt kultūras vērtības, nosakot tās par savas dzīves un jēgpilnas darbības nenoliedzamu daļu” (Anspaks, 2004: 225). Jaunākos pētījumos pasaulē par vietējā kultūras mantojuma saistību ar nacionālās identitātes jēdziena nozīmi un ilgtspējīgu saturu veikuši zinātnieki C. Māduta (Māduta, 2013: 2847), J. Abdullah, R. Azam, R. Bustami (Abdullah, Azam, Bustami, 2013: 217), K. Dianina (Dianina, 2010: 111) un daudzi citi. Muzeologi T. Ambrozs un K. Peins, runājot par vērtībām, kas uzkrātas fondos, lai kalpotu sabiedrības izglītošanai, uzsver: „... muzeju kolekcijas reprezentē unikālu krājumu, kas ir valsts sasniegumu un vēsturiskās attīstības atspoguļojums” (Ambrozs, Peins, 2002: 2). Tomēr šī muzeja krājuma daudzveidība un vērtība atklājas tikai un vienīgi tad, kad apmeklētājs, ierodoties muzejā vai izmantojot tā resursus tiešsaistē, var iegūt jaunus iespaidus, informāciju, zināšanas, pieredzi, izjust pozitīvas emocijas un gandarījumu iegūto. Tādējādi veidojas duāla situācija, kad, no vienas puses, kultūras mantojuma saglabāšanas un publiskošanas loma regulāri tiek uzsvērtā kultūrvēsturnieku un kulturologu, pedagoģijas un cilvēka personības attīstības pētnieku darbos, bet no otras puses – muzeju resursi un iespējas mūžizglītībā un personības pašvirzītā attīstībā realitātē tiek izmantotas nepietiekami.

Raksta mērķis ir aktualizēt muzeja vides un resursu pedagoģisko nozīmi mūžizglītības informālās dimensijas kontekstā.

Pētījumā izmantotās metodes ir teorētiskās literatūras analīze par pieaugušo mācīšanās, mūžizglītības un muzejpedagoģijas jautājumiem, kā arī daļēji strukturēta novērošana dažādos Latvijas muzejos ar mērķi iegūt faktu materiālu muzeja pedagoģiskā potenciāla izmantošanas vispārēja modeļa izveidei.

Pieaugušo mācīšanās īpatnības psihologu un pedagogu teorijās

Pēdējos gadu desmitos būtiski pieaudzis zinātnisko pētījumu apjoms saistībā ar skolēnu vecumposma mācīšanās īpatnībām, radīti jauni paņēmieni un darba formas, kuru uzdevums ir veicināt bērnu mācīšanās procesu un padarīt to dabiskāku. Tomēr mūsdienās aktuālais mūžizglītības jēdziens ietver sevī cilvēka personības attīstību līdz pat sirmam vecumam, tādēļ pieaugušo pašnoteiktai izglītībai ir sava niša pedagoģijas un psiholoģijas pētījumu laukā.

D. Lieģeniece citē M. Noula piedāvāto pieauguša cilvēka psiholoģisko definīciju: „Tas ir cilvēks, kas ir attīstījis priekšstatu par sevi būt atbildīgam pašam par savu dzīvi, būt savas dzīves virzītājam” (Lieģeniece, 2002: 16). Viņa arī akcentē abu veidu motivācijas – ārējās (labāks darbs, karjera utt.) un iekšējās (pašcieņas vajadzība, atzīšana, labāka dzīves kvalitāte, lielāka pašapziņa, sevis aktualizēšana utt.) – nozīmi pieauguša cilvēka mācīšanās procesā (Lieģeniece, 2002: 45-52).

Mūžizglītībai raksturīga īpatnība – tā aptver ne tikai valsts, pašvaldību vai privātās mācību iestādes, kas radītas ar mērķi veicināt zināšanu, prasmju un kompetences attīstību, bet attiecas arī uz kultūras telpu un cilvēku ikdienu. Pozitīvas izmaiņas cilvēku dzīvē var veicināt tādas kvalitātes kā izpratne un iedvesma. Jaunas zināšanas, prasmes un kompetence tiek iegūta kā formālā, tā neformālā izglītības procesā, mācoties un gūstot pieredzi ikdienas norisēs.

B. Briede definē šīs kategorijas: „Zināšanas ir informācijas asimilēšanas rezultāts mācoties / studējot. [...] Prasmes ir zināšanu attiecināšana / piemērošana / izvēle un lietošana, lai veiktu praktiskus un teorētiskus uzdevumus. Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūrā prasmes raksturo kā kognitīvas (loģiskās, intuitīvās un radošās domāšanas izmantošana) vai praktiskas (ietverot roku veiktību un metožu, materiālu, darba rīku un instrumentu izmantošanu. [...]) Kompetence ir pierādīta spēja izmantot zināšanas un prasmes, tai skaitā personiskās, sociālās un / vai metodiskās spējas, darba un mācību situācijās un profesionālajā un personīgajā attīstībā” (Briede, 2011). Pieaugušo izglītības jomā būtiska nozīme ir cilvēka iepriekšējai pieredzei un jau apgūtām zināšanām, ko iespējams saistīt ar jaunajiem iespaidiem un informāciju. Šajā sakarā kognitīvās mācīšanās teorētiķis Deivids Ausubels norāda uz paša mācīšanās procesa aktīvo raksturu. (<http://www.theoryfundamentals.com/ausubel.htm>).

D. Ausubela koncepcijā ir atziņas par to, ka mācīšanās saturu veido ne tikai no dažādiem avotiem atšķirīgos apstākļos iegūtas un summētas zināšanas, bet arī izpratne par attiecībām starp faktiem, jēdzieniem un principiem, kas veido šīs zināšanas. Pieaugušajam ir svarīgi saskatīt un saprast mērķi, kāpēc viņam jāmācās vai jāapgūst kāda jauna informācija. Saskaņā ar D. Ausubela teoriju, mācīšanās procesam jābūt jēgpilnam. Viņš uzsver, ka jaunā informācija tiks uztverta un iegaumēta kā būtiska, ja tiks ņemtas vērā personas pašreizējās zināšanas, lai varētu veidoties jauni savienojuma sakari starp jau esošo informāciju un jauno. Ja mācīšanās ir jēgpilna, tā rosina un stimulē meklēt jaunu informāciju, jo ir nostiprinājusies interese par pētāmo problēmu. Mehāniskās mācīšanās rezultātā zināšanas ātri aizmirstas, jo trūkst saiknes ar kādām iepriekš nepieciešamām zināšanām un neveidojas nepieciešamie sakari starp zināšanu fragmentiem.

Raksturojot kognitīvo struktūru, D. Ausubels norāda, ka ar to saprot gan pašas zināšanas (to, ko mēs jau zinām), gan šo zināšanu organizāciju pa līmeņiem, kur plašākas, iekļaujošas idejas un koncepcijas atrodas struktūras augšpusē, bet izziņas struktūras zemākos līmeņos atrodama sīkāka un detalizētāka informācija. Ja jaunā informācija neatrod loģisku

vienu kognitīvajā struktūrā, tad to iespējams atcerēties, tikai mehāniski iegaumējot. Tādā veidā mācās daļa skolēnu, arī pieaugušie, izmantojot mehāniskās iegaumēšanas paņēmieni, spēj atcerēties informāciju, taču mūžizglītības dokumentos un rokasgrāmatās darbam ar pieaugušo auditoriju atrodama šādas atziņas: „Pieaugušie ir orientēti uz būtiski svarīgo. Vairums pieaugušo mācās nozīmīgo un atbilstošo interesēm. [...] mācībām jābūt tur, kur cilvēki savā pieredzē jau ir nokļuvuši. Ja reiz viņi ir guvuši stimulu un ir gatavi mācīties tālāk, tad ir liela iespējamība, ka tas, ko viņi uzskata par interesantu un būtisku, tiks attīstīts tālāk” (Gibsa u.c., 2006: 14).

D. Ausubels uzskata, ka izziņas procesā būtu nepieciešams pakāpeniski diferencēt informāciju, attiecinot to uz kognitīvās struktūras augstākajiem vai zemākajiem līmeņiem. Viņš piedāvā informācijas apguvi mācīšanās procesā organizēt virzienā no augstākajiem līmeņiem uz zemākajiem, t.i., vispirms apgūt plašākas (abstraktākas) kategorijas, pēc tam – precizējošo informāciju. Tādejādi terminu „pakāpeniskā diferenciacija” D. Ausubels attiecina uz šādiem aspektiem:

- kā mūsu kognitīvās struktūras ir organizētas virzienā no vispārējām uz konkrētām,
- secību, kādā būtu jāorganizē jauna mācību satura apguve (no vispārīgākām uz konkrētām, speciālām zināšanām).

Par aizmiršanu D. Ausubels saka, ka tās laikā tiek zaudēta saikne („enkurs”) starp kādu informācijas fragmentu un kognitīvo struktūru. Rezultātā mēs nespējam atcerēties informāciju, kas nav ietilpināta kādā kognitīvās struktūras plašākā augstāka līmeņa pakāpē. Savukārt jēgpilni iemācītām zināšanām ir lielāks noturīgums, jo tām ir vairāk savienojumu ar citiem mūsu zināšanu fragmentiem augstākos un zemākos līmeņos. Viņaprāt, ja cilvēks ir psiholoģiski gatavs mācīties (t.i., viņš zina, ka mācības būs jēgpilnas, ka jaunajām zināšanām būs savi „enkuri” jeb saiknes ar jau apgūtajām zināšanām, ka tās ieklausies jau esoša kognitīvajā struktūrā), tad pats mācību process norit sekmīgāk.

Būtiska nozīme zināšanu nostiprināšanā ir to praktiskajam pielietojumam. Speciālisti norāda: „Pret visiem, kuri mācās, arī pieaugušajiem, jāizrāda cieņa: pret viņiem jāizturas kā pret līdzvērtīgi pieredzējušiem un zinošiem un jāiedrošina brīvi izteikt savu viedokli katrā mācīšanās situācijā” (Gibsa u.c., 2006: 14). Domu apmaiņas situācijas rosina pārbaudīt iepriekšējās un jaunās zināšanas un pieredzi, salīdzināt un izdarīt secinājumus, kas parāda jaunapgūtās informācijas vērtību. Šādā izglītības vidē pilnveidojas vērtībizpratne un spēja orientēties sabiedrībā notiekošajos procesos.

Hārvardas universitātes psihologs Džeroms Bruners, pētot mācīšanās procesus, secināja, ka mērķtiecīgā zināšanu apgūvē būtu izmantojami visi posmi, caur ko iziet bērns savā attīstībā (manipulācija ar priekšmetiem, attēlu izmantošana (ikoniskais posms) un simboliskais posms, kad tēlus un likumsakarības aizvieto ar abstraktiem simboliem. Zinātnieks augstu vērtē valodas lomu izziņas procesos. Cilvēks uztver informāciju no apkārtējās pasaules ar dažādām maņām un nepārtraukti to klasificē pēc kādām pazīmēm. (<http://www.theoryfundamentals.com/bruner.htm>). Pēc Dž. Brunera domām, mācību procesa mērķis nav iedot zināšanas tiem, kas mācās. Mērķis drīzāk ir radīt interesantu un stimulējošu vidi, kurā mēs varētu atklāt jaunas zināšanas. Pieaugušie parasti paši izvēlas, ko mācīties, atbilstoši savām interesēm. Atziņas par vides piemērotību un apstākļiem pieaugušo izglītībai lasāmas arī K. Gibsas rakstā: „... attīstīt pieejamu un mācībām draudzīgu vidi, kas iedrošina apmeklētājus un atbalsta mācīšanos. [...] lai katrs, sākot ar pirmreizējo apmeklētāju līdz akadēmiski izglītotam cilvēkam, justos aicināts.” (Gibsa, u.c., 2006: 17).

Dž. Bruners rosina apgūt starpdisciplināras tēmas, visaptverošas pamatidejas, nevis šauri specializētu zināšanu fragmentus, kas turpina pastāvēt atmiņā bez kopsakara. Viņš uzskata, ka jāpāriet no zināšanu uzkrāšanas un akumulēšanas uz izpratnes padziļināšanu par procesiem kopumā.

Atšķirībā no D. Ausubela, Dž. Bruners pārstāv viedokli, ka zināšanu kvalitāte un noturīgums nav atkarīgs no kognitīvās struktūras īpatnībām, bet gan no tā, cik interesants un patstāvīgs ir pats mācīšanās process.

Muzeja resursi un pedagoģiskais potenciāls ir pilnībā atbilst mūžizglītības uzdevumu risināšanai. Speciālistu sniegtā definīcija ir šāda:

„Muzeju krājuma izmantošanas mērķi:

- izglītībai, audzināšanai,
- pētniecībai,
- valsts reprezentācijai” (Dreiblate, b.g.).

Šajā formulējumā redzams, ka sabiedrības izglītošanas funkcija norādīta kā vadošā. Runājot par socializācijas un izglītības iespējām muzejos, K. Gibsa norāda: „Politisku, kulturālu vai institucionālu mērķu vadīti, muzeji uzņemas daudzas lomas, ieskaitot lomu būt par sociālo pārmaiņu aģentiem, uzņemoties atbildību par sabiedrības integrāciju un attīstību, kā arī atbalstot zinātnisko augšupeju un mūžizglītību (Gibsa, 2006: 19).

Empīriskais pētījums Latvijas muzejos

Kvalitatīvo datu ieguvei empīriskā pētījumā izvēlēta metode ir daļēji strukturētā novērošana. Tai ir nozīmīgas priekšrocības, kas muzeja vides un tā pedagoģiskā potenciāla pētījumos izmantojamas tādu parādību konstatēšanai un noskaidrošanai, ko nav iespējams veikt citos īpaši organizētos (laboratorijas) apstākļos: muzeja apmeklētāju spontāna rīcība un domu izpausmes, muzeja personāla darbība dabiskā ikdienas situācijā, emocionāla diskomforta neesamība visām novērošanas procesā iesaistītajām cilvēku grupām, standarta norises muzejā, kas nav speciāli organizētas tieši saistībā ar novērotāja klātbūtni. Visi šie apstākļi nodrošina augstāku tādu kvalitatīvās pētniecības zinātniskā stipruma kritēriju ievērošanu kā ticamība un pārnesamība.

Novērošanas mērķis ir apzināt faktorus, kas ietekmē (veicina vai apgrūtina) muzeja pedagoģiskā potenciāla izmantojamību sabiedrības izglītošanā.

Pētījuma gaitā no 2013. gada aprīļa līdz 2014. gada augustam novērojumi veikti šādos Latvijas muzejos:

- Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs,
- Dzīvā sudraba muzejs Limbažos,
- Šokolādes muzejs Pūrē,
- Ventpils muzejs,
- Latgales kultūrvēstures muzejs Rēzeknē,
- Leļļu muzejs Preiļos,
- Viļakas novada muzejs,
- Andrupenes lauku sēta,
- Ivara Igauna mūzikas instrumentu muzejs Gaigalavā,
- muzejs „Rīgas birža”,
- Latvijas Kara muzejs,
- Dekoratīvās un lietišķās mākslas muzejs,
- Jaņa Rozentāla un Rūdolfa Blaumaņa memoriālais muzejs,
- Jūgendstila muzejs Rīgā,
- Porcelāna muzejs,
- muzejs „Jaunmoku pils”,
- šokolādes muzejs „Laima”,
- izstāžu zāle Arsenāls,
- Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs,
- Latvijas Dabas muzejs Rīgā,
- Cēsu vēstures un mākslas muzejs,

- Inner Light – gleznu teātris Jūrmalā.

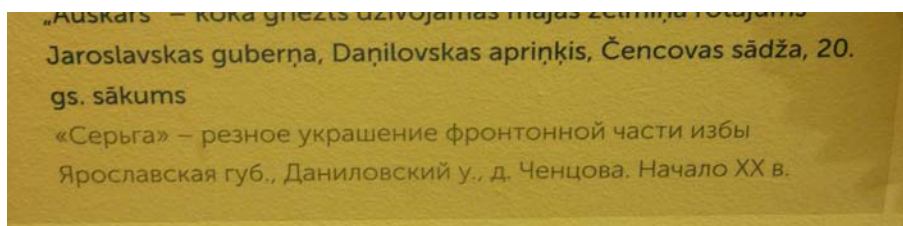
Kopā apsekoti 22 muzeji dažādos Latvijas reģionos un Rīgā. Sešos no nosauktajiem muzejiem novērošana veikta atkārtoti sakarā ar dabas, zinātnes un kultūras mantojuma iepazīšanas iespēju piedāvājuma paplašināšanu: jaunu ekspozīciju iekārtošanu, izstāžu atklāšanu, muzejpedagoģiskajām nodarbībām, Ģimenes dienu un Muzeju nakts pasākumiem u.tml.

Lai gan vairumā gadījumu var konstatēt, ka muzeji ir orientēti uz dialogu ar apmeklētāju (arī tad, ja nav pieteikta ekskursija gida pavadībā un ir plānota individuāla vizīte ekspozīcijas iepazīšanai), tomēr nevajadzētu rasties maldinošam iespaidam, ka muzejs ir vienīgi priekšmetu un dabas objektu kopums, kas tiek uzglabāts nezināmiem mērķiem un bez iespējas to izprast patstāvīgi. Atsevišķos muzejos (sevišķi tādos, kas saistīti ar vēsturisku norišu un priekšmetu eksponēšanu un skaidrojumu) diemžēl vērojama tendence saglabāt gadu desmitiem vecu iekārtojumu. Kaut arī nodzeltējušajām priekšmetu aprakstu lapiņām dažkārt ir savs zināms šarms un tās var uztvert kā patstāvīgas laikmeta liecības, daļā apmeklētāju šāda parādība nebūt nerosina vēlmi šeit atgriezties vēlreiz. Un šāda tendence lielā mērā var traucēt pilnvērtīgi izmantot muzeja izglītojošo un audzinošo potenciālu.

Vērtējot apmeklētāju uzvedības īpatnības muzejā, jāņem vērā, ar kādu mērķi viņi šeit ieradušies. Tie var radikāli atšķirties un būt saistīti kā ar speciāliem konkrētas informācijas ieguves nolūkiem vai jēgpilnu laika pavadīšanas iespēju, tā arī ar relaksāciju un socializāciju paziņu vai ģimenes lokā. Par apmeklētāju ieinteresētību var liecināt šādas viņu darbības: jautājumi muzeja personālam, savstarpējas diskusijas un emociju izpausmes, atgriešanās atpakaļ pie jau aplūkotajiem un izziņajiem objektiem, pierakstu veikšana, fotografēšana un filmēšana (diemžēl tās nav atļautas darbības katrā muzejā), lūgums piedāvāt kādus izziņas materiālus līdzņemšanai, iesaistīšanās muzeja darbinieku piedāvātajās aktivitātēs (darbnīcas, tirdziņi, īsfilmas, spēles, radošie un izziņas uzdevumi u.tml.). Iesaistīšanos dažādās norisēs muzejā zināmā mērā nosaka gan apmeklētāju individuālās personības īpatnības un dominējošais uzvedības stils ikdienā, gan pašu darbinieku pieredze un kompetence darbā ar dažādām cilvēku grupām (nejauši apmeklētāji, nozaru profesionāļi, apmeklētāji ar speciālām vajadzībām u.c.), viņu saskarsmes spējas un komunikācijas veids. Apmeklētāji parasti fiksē arī ēkas veidolu un telpas noformējumu, kā arī ekspozīcijas pieejamību (nepietiekams apgaismojums, stāvas kāpnes, kas apgrūtina pārvietošanos gados vecākiem cilvēkiem un topošajām māmiņām, nepiemērota temperatūra, šķēršļi, kurus grūti pārvarēt ar bērnu ratiņiem u.c.). Šie faktori var traucēt izziņas procesa kvalitāti un patīkamu emociju gūšanu muzeja apmeklējuma laikā.

Empīriskā novērojuma gaitā ir fiksēti arī atsevišķi gadījumi, kad muzejā saņemtā informācija disonē ar apmeklētāja rīcībā esošās iepriekšējās informācijas fragmentiem, un šis apstāklis neraisa pozitīvas emocijas, tādējādi mazinot uzticēšanos šai kultūras iestādei.

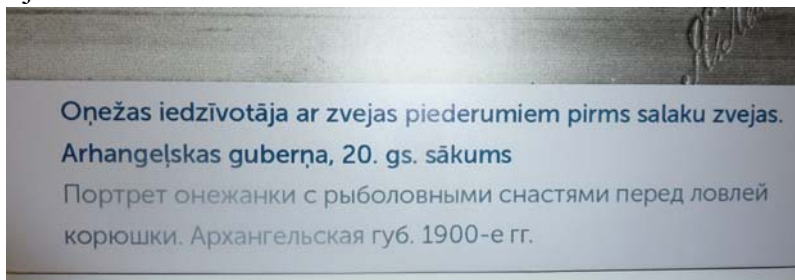
Neizpratni var radīt, piemēram, neviennozīmīgi vārdu savienojumu, teikumu formulējumi vai neprecīzi tulkojumi apmeklētājiem rakstiski piedāvātajā informācijā (skat. 1. un 2. att.).

1. attēls. Neprecīza tulkojuma piemērs.

1. attēlā redzamajā muzeja objekta aprakstā Krievijas teritorijā bijušās Jaroslavļas guberņas centra nosaukums aplami transformēts par „Jaroslavsku”. Lai izvairītos no

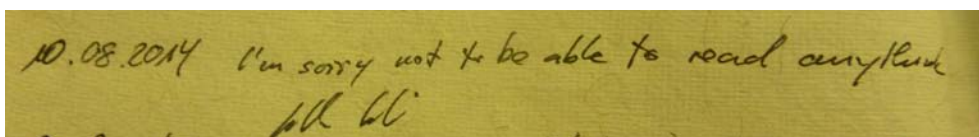
apmeklētāju maldināšanas, muzeju atbildīgajiem speciālistiem būtu jāpārbauda vietvārdu rakstība vai jāatrod iespēja konsultēties ar to muzeju, kurš savu krājumu piedāvājis izstādīšanai Latvijā.

2. attēls. Neprecīza tulkojuma piemērs.

2. attēlā redzamajā aprakstā pārdomas raisa vārdu savienojums „Oņežas iedzīvotāja”. Izstādes veidotāji ar to, šķiet, ir domājuši sievieti, kas dzīvo vietā ar nosaukumu Oņeža. Taču izstādes nosaukums, saturs un konteksts vedina uz pieņēmumu, ka fotogrāfijā drīzāk ir attēlota Oņegas ezera apkaimē dzīvojoša zvejnieka sieva. Izstāžu zālē šo pieņēmumu pārbaudīt nav iespējams, taču arī vēlākā Krievijas ziemeļu Eiropas daļas vietvārdu izpētes gaitā nosaukums „Oņeža” netika konstatēts.

Pētniecības nolūkos uzmanība tika pievērsta arī muzejos iekārtotajām viesu grāmatām, kur apmeklētāji var veikt ierakstus par izstāžu vērtību, nozīmi un personīgos viedokļus un emocijas saistībā ar tikko redzēto. Starp daudzajām pozitīvajām atsauksmēm var redzēt arī iebildes pret izstāžu organizācijas kvalitāti (skat. 3. att.).

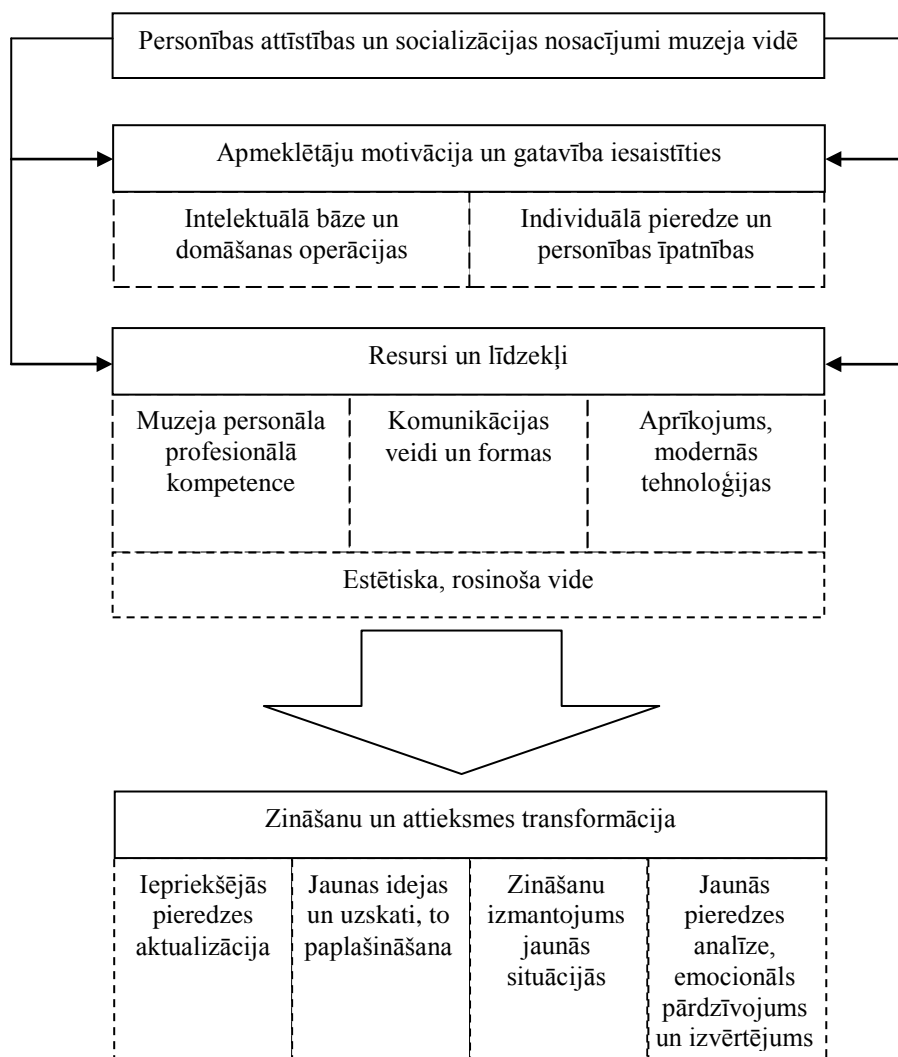

3. attēls. Apmeklētāja atsauksme viesu grāmatā.

3. attēlā fiksētā muzeja apmeklētāja replika parāda, ka viņa iespējas pilnībā uztvert izstādes saturu bija stipri ierobežotas. Muzeja priekšmetu apraksti latviešu valodā viņam nepalīdzēja iedziļināties ekspozīcijas problemātikā. Lai arī Latvija jau 10 gadus ir viena no Eiropas Savienības dalībvalstīm un tūrisma nozares atskaites liecina par ārzemju tūristu skaita pieaugumu, joprojām muzejos var novērot informācijas trūkumu kaut vai angļu valodā, kas būtu saprotamākā mūsu valsts viesiem.

Modelis „Personības attīstības un socializācijas nosacījumi muzeja vidē”

Balstoties uz teorētiskās literatūras analīzi un empīriskos novērojumus gūtiem datiem, izveidots un piedāvāts diskusijai modelis, kas parāda dažādu iekšēju un ārēju nosacījumu ietekmi un saistību ar muzeja pedagoģisko potenciālu cilvēka personības attīstībā un socializācijā (skat. 4. att.).

4. attēls. Modelis „Personības attīstības un socializācijas nosacījumi muzeja vidē”.

Būtisks faktors veiksmīgai komunikācijai un pieredzes apmaiņai muzejā ir tā apmeklētāju motivācija un gatavība iesaistīties piedāvātajās aktivitātēs: ekspozīcijas vai izstādes apmeklējums, diskusija, lietišķā, lomu vai vērtību spēle, radoši uzdevumi, teatralizācija, prezentācija u.tml. Apmeklētāju individuālā pieredze un personības īpatnības, viņu intelektuālā bāze, iepriekšējās zināšanas un vērtības, domāšanas operāciju attīstības pakāpe (spēja veikt novērojumus, izpildīt algoritmiskas vai radošas darbības, salīdzināt, modelēt u.c.) jāņem vērā, iesaistot pieaugušos didaktiskās vai sociālās aktivitātēs muzejā. Ideālā gadījumā muzeja darbinieki spēj ātri, neuzbāzīgi un kompetenti novērtēt apmeklētāju kognitīvās un komunikatīvās vajadzības un piedāvāt atbilstošākos darbības veidus. Muzeja darbinieks jāuztver kā vidutājs jeb mediators starp autentiskajiem priekšmetiem muzejā un tā apmeklētājiem. Viņš ne tikai palīdz dziļāk izprast kultūras priekšmetu nozīmi, to tapšanas un lietošanas apstākļus, bet arī veicina cilvēku vērtīborientācijas pilnveidi. Šim mērķim tiek pilnībā izmantoti daudzveidīgie muzeja resursi: pati muzeja ēka ar tās specifisko arhitektūru, aprīkojums un modernās tehnoloģijas, kā arī autentiski muzeja priekšmeti. Muzeju darbinieki parūpējas arī par pietiekami estētisku un rosinošu vidi, tādējādi apmierinot apmeklētāju vajadzības pēc kā patīkama, interesanta un arī jēgpilna. Atsevišķos gadījumos muzeja apmeklētāji var darboties arī ar interaktīvo materiālu, kas ir vēsturisko priekšmetu kopijas un kam nav savas īpašas kultūrvērtības. Domu apmaiņas situācijas rosina pārbaudīt iepriekšējās un jaunās zināšanas un pieredzi, salīdzināt tās, mēģināt modelēt jaunas situācijas, izdarīt

secinājumus, kas parāda jaunapgūtās informācijas vērtību. Emocionāla līdzpārdzīvojuma apstākļos tiek ietekmēta apmeklētāju attieksme pret notikumiem un lietām, mainās un padziļinās izpratne par tikko saprasto, ir gandarījums par uzzināto un emocionāli pieņemto. Tādā veidā tiek sekmēta personības attīstība un nodrošinātas socializācijas iespējas muzejā.

Nobeigums

Cilvēce var pastāvēt, ja tās rīcībā ir plašai sabiedrībai pieejama iepriekšējo paaudžu uzkrātā kultūras, zinātnes un nemateriālo kultūrvērtību bāze, kas apgūstama mūžizglītības ietvaros kā formālā ceļā, tā arī ikdienā.

Balstoties uz teorētiskās literatūras analīzi un empīriskos novērojumus gūtiem datiem, izveidots un piedāvāts diskusijai modelis, kas parāda dažādu iekšēju un ārēju nosacījumu ietekmi un saistību ar muzeja pedagoģisko potenciālu cilvēka personības attīstībā un socializācijā. Modelis var kalpot par pamatu turpmākiem pētījumiem muzeju pakalpojumu mērķtiecīgā izmantošanā sabiedrības izglītošanai.

Summary

There are more and more clear perceptions made in the studies of recent years of its communicative and integrating nature in the science of educational theory. By being in direct contact with the natural and cultural values and their carriers, a man acquires new models of thinking and action. The educational potential of museum environments of various profiles is specific in this sense.

Museums are institutions that provide accessibility to the natural and cultural values to the persons interested and introduce and interpret them. The scientists C. Māduļa (2013), J. Abdullah, R. Azam, R. Bustami (2013), K. Dianina (2010) et al conducted the most recent researches on the connection between the local cultural heritage and the significance of the national identity concept and sustainable content. Professor J. Anspaks (2004), researcher G. Silina-Jasjukevica (2011) and others have expressed ideologically similar ideas about the role of the cultural heritage on the development of personality and socialization. Thus, a dual situation comes into existence, where, on the one hand, the role of preservation of the cultural heritage and making it available to public is regularly emphasized in the papers of researchers of education and personal development of people, but, on the other hand, the museum resources and possibilities in life-long learning and self-directed personal development are not sufficiently used in practice. This phenomenon describes the problem of the research clearly.

The purpose of the article is to promote the educational significance of the museum environment within the context of the life-long learning dimension.

Based on the theoretical analysis of literature and the data obtained through empirical observations, there is a discussion model developed and presented which demonstrates the impact of various internal and external conditions and their relation to the educational potential of a museum in the development and socialization of a man's personality.

Motivation of its visitors and readiness to get involved in the activities presented, such as visiting an exposition or exhibition, discussion, business, role or value game, creative tasks, theatricalization, presentation, etc., are essential factors for successful communication and exchange of information in the museum. The individual experience and personality traits of visitors, their intellectual basis, previous knowledge and values, the degree of development of their power of apprehension (the ability to observe, to do algorithms or engage in creative activities, compare, model, etc.) should be taken into account when involving adults in any didactical or social activities in the museum. It is ideal if the museum employees can assess the cognitive and communicative needs of visitors fast, unobtrusively and adequately and offer the corresponding types of activity. A museum employee is a mediator between the authentic objects found in the museum and its visitors. Not only he or she helps to have a deeper understanding of the significance of cultural objects, the conditions of their creation and use, but he or she also contributes to the improvement of value orientation of people. There are varied museum resources used to full extent to achieve the objective: the museum's building with its specific architectural style, equipment and modern technologies, and authentic museum objects. Museum employees also maintain sufficiently aesthetic and encouraging environment. Sometimes visitors can also work with some interactive materials, which are copies of historical objects and have no special cultural and historical value. Exchange of view situations encourage to check previous and new knowledge and experience, compare it, try to model new situations, draw conclusions that demonstrate the value of the newly acquired information. Under the conditions of shared emotional experience the attitude of visitors towards events and things changes and the understanding of the comprehended information deepen, there is a satisfaction about the discovered and accepted emotionally.

That is the way the development of personality is contributed to and the possibilities of socialization are provided in the museum.

There are some isolated cases established in the course of empirical observations when the information received in a museum discords with some bits of previous information visitors have, and these circumstances do not provoke positive emotions, thus reducing their trust in the cultural institution.

Literatūra un avoti

1. Abdullah, J., Azam, R., Bustami, R. (2013). Socio-economic and Cultural Sustainability of Muslims in Georgetown World Heritage Site // ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies Hanoi Architectural University, Hanoi, Vietnam, 19-22 March 2013. Procedia – Social and Behavioral Sciences 85, p. 217-226. Skatīts 27.06.2014. http://ac.els-cdn.com/S1877042813024804/1-s2.0-S1877042813024804-main.pdf?_tid=f4a30138-2320-11e4-a4ef-00000aacb35d&acdnat=1407958697_266ef87c40d1285d2dc81a1c3e7e625b.
2. Ambroz, T., Peins, K. (2002). *Muzeju darbības pamati*. Rīga: Muzeju valsts pārvalde.
3. Anspaks, J. (2004). *Mākslas pedagoģija. 1. daļa. Mākslas pedagoģijas teorijas un prakses pamatu veidotāji*. Rīga: Raka.
4. Briede, B. (2011). Mācīšanās (studiju) rezultātu būtība un formulēšana, izmantojot Blūma taksonomijas kognitīvo daļu. Skatīts 10.06.2014. http://www.google.lv/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.aip.lv%2Fgetfile-ppt.php%3Fart%3DB_Briede_Macisanas%2520rezultati_22112011.ppt&ei=nHOYUsaEJsZIkAes-IDgDQ&usq=AFQjCNE3MVBsdtQOIYzCgFWLCD34MuhkA&bvm=bv.5715469,d.eW0.
5. *David Ausubel*. Skatīts 26.04.2013. <http://www.theoryfundamentals.com/ausubel.htm>.
6. Dianina, K. (2010). The return of history: Museum, heritage, and national identity in Imperial Russia // *Jurnal of Eurasian Studies. Disciplinary and Regional Trends in Russian and Eurasian Studies: Retrospective Glances and New Steps. Vol. 1, issue 2., July 2010*, p. 111-118. Skatīts 28.06.2014. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879366510000199>.
7. Dreiblate, G. (b.g.). Krājuma dokumentēšana muzejā. Skatīts 11.07.2014. <http://www.skolumuzejubiedriba.lv/wp-content/uploads/2012/09/Kraajuma-dokumenteeshana.ppt#281,26>.
8. Gibsa, K., Sani, M., Tompsone, Dž. (2006). *Mūzizglītība muzejā. Eiropas rokasgrāmata. Muzeoloģijas bibliotēka*. Rīga.
9. *Jerome Bruner*. Skatīts 26.04.2014. <http://www.theoryfundamentals.com/bruner.htm>.
10. Lieģeniece, D. (2002). Ievads andragoģijā jeb mācīšanās „būt” pieaugušo vecumā. R.: Raka.
11. Māduņa, C. (2013). Education and national identity. The local cultural heritage and its effects upon present local educational policies in Arad county from Romania // *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 116, p. 2847-2851. Skatīts 17.06.2014. http://ac.els-cdn.com/S1877042814006843/1-s2.0-S1877042814006843-main.pdf?_tid=311c54d6-231a-11e4-8298-00000aacb35e&acdnat=1407955792_6316494f0eb42bfa984bf109d6271015.
12. Siliņa-Jasjukeviča, G. (2011). *Novada tradicionālās kultūras apguves prakse pamatzglītībā: dažas problēmas un risinājumi // Sabiedrība, intergrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli 2011. gada 27.-28. maijs. II daļa: Skolas pedagoģija, Mūzizglītība, Apskati. Rēzekne: RA izdevniecība*, 342.-350. lpp.